

Polacy o reparacjach wojennych

20 lat Fundacji CBOS 1997–2017

Od 11 kwietnia 1997 r., od wejścia w życie ustawy z dnia 20 lutego 1997 r. o fundacji Centrum Badania Opinii Społecznej, **CBOS DZIAŁA JAKO FUNDACJA.**

Dwadzieścia lat w życiu politycznym, społecznym i w życiu fundacji to dużo. Wiele się przez ten czas zdarzyło.

CBOS ZREALIZOWAŁ

836

badań

REZULTATY BADAŃ STATUTOWYCH UDOSTĘPNILIŚMY
SPOŁECZEŃSTWU, MEDIOM, INSTYTUCJOM PUBLICZNYM
I ORGANOM PAŃSTWOWYM W POSTACI

3735

komunikatów

PRACOWAŁO DLA NAS

3600

ankieterów

PRZEBADALIŚMY PONAD

1 000 000

respondentów

Naszym czytelnikom, naszym respondentom i sobie życzymy kolejnych lat owocnych i inspirujących badań, upowszechniania płynącej z nich wiedzy o społeczeństwie, a także popularyzacji dorobku fundacji CBOS.

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Kwestia reparacji wojennych od Niemiec pojawia się w polskiej debacie publicznej po roku 1989 nie po raz pierwszy. We wrześniu 2004 roku Sejm jednogłośnie przyjął uchwałę, w której stwierdził, że Polska nie otrzymała dotychczas reparacji wojennych od Niemiec i wezwał polski rząd do podjęcia działań w tej sprawie. Ówczesna uchwała Sejmu była reakcją na wysuwane przez obywateli niemieckich roszczenia majątkowe wobec Polski i próbą zapobieżenia ich skutecznemu dochodzeniu. Od roszczeń niemieckich wysiedlonych odcięło się państwo niemieckie, a Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w 2008 roku odrzucił skargę złożoną w tej sprawie przez Powiernictwo Pruskie. Obecnie – za sprawą partii rządzącej – kwestia reparacji wojennych powróciła, choć nie jest jasne, na ile poważnie PiS rozważa wystąpienie o rekompensatę, a w jakim stopniu traktuje tę kwestię instrumentalnie. Wątpliwości budzi, czy są podstawy prawne do ubiegania się o reparacje (według niedawnej ekspertyzy Biura Analiz Sejmowych – tak, zdaniem strony niemieckiej – nie), choć jest to problem nie tylko natury prawnej, ale także politycznej. Tymczasem rząd Niemiec, uznając niemiecką odpowiedzialność za zbrodnie nazizmu, jednoznacznie odrzuca ewentualne roszczenia ze strony naszego kraju, argumentując, że w 1953 roku Polska zrzekła się roszczeń i wielokrotnie to później potwierdzała. Z ekspertyzy przygotowanej dla Bundestagu wynika, że ewentualne roszczenia utraciły moc najpóźniej w momencie zawarcia traktatu „2+4” w 1990 roku.

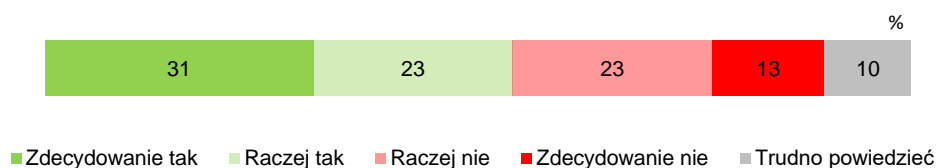
Jak Polacy zapatrują się na całą tę sprawę? Jaki jest ich stosunek do ubiegania się o reparacje wojenne od Niemiec¹?

POPARCIE DLA ROSZCZEŃ REPARACYJNYCH

Ponad połowa dorosłych Polaków (54%) uważa, że Polska powinna domagać się od Niemiec reparacji za straty poniesione podczas II wojny światowej. Przeciwna temu jest ponad jedna trzecia badanych (36%).

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (329) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI) w dniach 5–12 października 2017 roku na liczącej 948 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

RYS. 1. Czy, Pana(i) zdaniem, Polska powinna domagać się od Niemiec reparacji (odszkodowań) za straty poniesione podczas II wojny światowej?

Więcej niż przeciętnie zwolenników ubiegania się o reparacje wojenne jest wśród osób w wieku 55+ (66% wśród mających od 55 do 64 lat i 62% wśród mających 65 lat i więcej) oraz ankietowanych z wykształceniem podstawowym (65%) i zasadniczym zawodowym (62%). Szczególnie dużo przeciwników wysuwania przez Polskę roszczeń reparacyjnych jest wśród mieszkańców największych miast (50%), osób z wyższym wykształceniem (50%) oraz badanych dobrze sytuowanych – o miesięcznych dochodach *per capita* 2000 zł i więcej (46%).

Stosunek do kwestii reparacji wojennych zależy jednak przede wszystkim od orientacji politycznej i, szerzej, światopoglądowej. Ubieganie się o reparacje popiera wyraźna większość osób deklarujących prawicowe poglądy polityczne (76%). Wysuwaniu roszczeń odszkodowawczych wobec Niemiec przeciwna jest natomiast większość respondentów identyfikujących się z lewicą (64%). Badani utożsamiający się z politycznym centrum są w tej kwestii podzielnymi – tyle samo popiera domaganie się reparacji od Niemiec, co jest temu przeciwnych (po 43%).

Poparcie dla roszczeń reparacyjnych jest tym większe, im częstszy udział w praktykach religijnych.

Kwestia reparacji wojennych od Niemiec dzieli elektoraty ugrupowań cieszących się obecnie największym poparciem społecznym na dwie grupy. Ubieganie się o reparacje popiera większość zdeklarowanych wyborców PiS i Kukiz'15. Dość jednoznacznie przeciwni wysuwaniu tego rodzaju żądań są natomiast sympatycy PO i Nowoczesnej.

TABELA 1

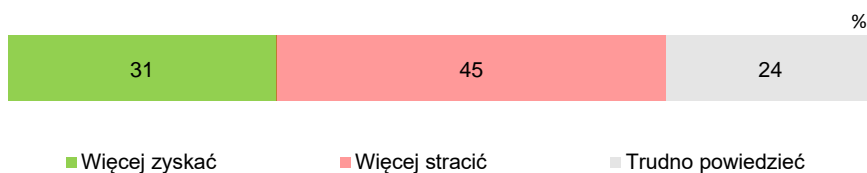
Potencjalne elektoraty	Czy, Pana(i) zdaniem, Polska powinna domagać się od Niemiec reparacji (odszkodowań) za straty poniesione podczas II wojny światowej?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Solidarną Polską i Polską Razem)	80	14	6
Kukiz'15	71	24	5
Platforma Obywatelska	19	72	9
Nowoczesna Ryszarda Petru	20	74	6

CZY WARTO UBIEGAĆ SIĘ O REPARACJE?

Mimo znacznego społecznego poparcia dla ubiegania się o reparacje wojenne od Niemiec, przeważa opinia, że podnosząc tę kwestię Polska może więcej stracić, niż zyskać.

CBOS

RYS. 2. Czy, Pana(i) zdaniem, domagając się od Niemiec reparacji (odszkodowań) za straty poniesione podczas II wojny światowej Polska może więcej zyskać czy więcej stracić?

Obawy przed negatywnymi skutkami wysuwania roszczeń wobec Niemiec przeważają w większości grup społeczno-demograficznych. Najczęściej wyrażają je osoby w średnim wieku – mające od 35 do 54 lat (52%), mieszkańcy ponadpółmilionowych miast (57%), osoby najlepiej wykształcone i sytuowane (53% badanych z wyższym wykształceniem, 55% respondentów dysponujących miesięcznie dochodem w wysokości co najmniej 2000 zł per capita).

Obawy przed niekorzystnymi dla Polski skutkami wysuwania żądań reparacyjnych są częstsze niż przeciętnie wśród osób najmniej religijnych – w ogóle nieuczestniczących w praktykach religijnych (57%) lub praktykujących sporadycznie (53%).

Przewidywania dotyczące skutków wysuwania roszczeń odszkodowawczych wobec Niemiec najsilniej wiążą się z orientacją polityczną. Przekonanie, że Polska występując o reparacje może więcej stracić, niż zyskać, wyraża 74% badanych identyfikujących się z lewicą i 54% ankietowanych określających swoje poglądy jako centrowe. Przeciwnego zdania jest nieco ponad połowa respondentów, którzy utożsamiają się z prawicą (51%).

Ocena skutków ubiegania się o reparacje, podobnie jak stosunek do tej inicjatywy, dzieli elektoraty. Zdeklarowani wyborcy PiS i Kukiz'15 skłaniają się do przekonania, że nie tylko trzeba, ale również warto starać się o uzyskanie odszkodowań od Niemiec, natomiast zwolennicy PO i Nowoczesnej na ogół sądzą, że w wyniku takich działań Polska może więcej stracić, niż zyskać.

TABELA 2

Potencjalne elektoraty	Czy, Pana(i) zdaniem, domagając się od Niemiec reparacji (odszkodowań) za straty poniesione podczas II wojny światowej Polska może więcej zyskać czy więcej stracić?		
	Więcej zyskać	Więcej stracić	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Solidarną Polską i Polską Razem)	52	24	24
Kukiz'15	51	33	16
Platforma Obywatelska	7	76	17
Nowoczesna Ryszarda Petru	10	85	5

Obawy dotyczące możliwych negatywnych skutków wystąpienia przez Polskę o reparacje wyraża ogromna większość przeciwników tego posunięcia. Zwolennicy podjęcia starań o uzyskanie odszkodowań wojennych są dużo bardziej optymistyczni i skłonni sądzić, że Polska może więcej zyskać, niż stracić.

TABELA 3

Czy, Pana(i) zdaniem, Polska powinna domagać się od Niemiec reparacji (odszkodowań) za straty poniesione podczas II wojny światowej?	Czy, Pana(i) zdaniem, domagając się od Niemiec reparacji (odszkodowań) za straty poniesione podczas II wojny światowej Polska może więcej zyskać czy więcej stracić?		
	Więcej zyskać	Więcej stracić	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Tak	55	17	28
Nie	4	87	9
Trudno powiedzieć	3	39	58

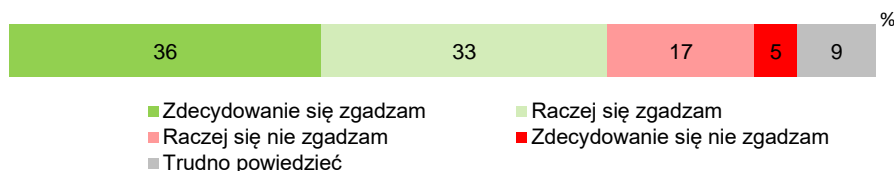
RACJE I ARGUMENTY

Z czego wynika przekonanie, że roszczenia reparacyjne są zasadne, ale, być może, nie warto ich wysuwać? Które z argumentów i racji wyrażanych w debacie publicznej są najbardziej przekonujące, podzielane przez największą część społeczeństwa?

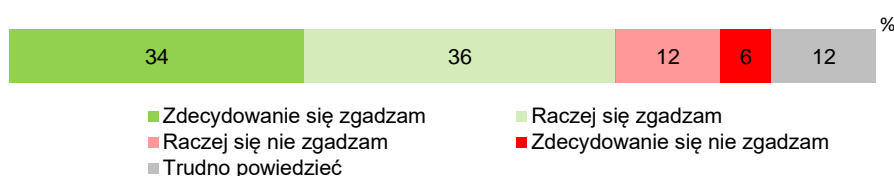
Najogólniej rzecz biorąc, Polacy uznają za słuszne racje stojące za postulatem uzyskania reparacji od Niemiec, jednocześnie jednak w mniejszym lub większym stopniu podzielają wątpliwości i zastrzeżenia dotyczące zasadności ubiegania się o odszkodowania. Większość badanych uważa, że wypłacanie naszemu krajowi reparacji jest z moralnego punktu widzenia słuszne (70%), a ponadto sądzi, że Niemcom należy przypominać o ich odpowiedzialności za II wojnę światową i wynikających z tego zobowiązaniach (69%). Zarazem jednak trzy czwarte ogółu respondentów (75%) nie wierzy w powodzenie ewentualnych starań o uzyskanie reparacji. Prawdopodobieństwo ich otrzymania określano średnio na 28%. Prawie trzy czwarte badanych (71%) obawia się, że domaganie się rekompensaty popsuje stosunki polsko-niemieckie. Większość (60%) zgadza się ponadto z opinią, że żądania dotyczące wypłaty odszkodowań za straty poniesione podczas II wojny światowej mogą wywołać roszczenia Niemców dotyczące Ziemi Zachodnich. Ponad połowa ankietowanych (56%) uważa, że już za późno na ubieganie się o reparacje wojenne. Ponadto blisko połowa (48%) skłonna jest zgodzić się z opinią, że Niemcy wypełniają swoje ewentualne zobowiązania wobec Polski m.in. poprzez to, że są największym płatnikiem do budżetu Unii Europejskiej, z którego korzysta Polska.

RYS. 3. Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza z następującymi stwierdzeniami?

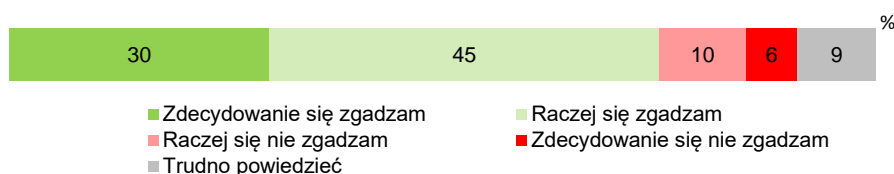
Niezależnie od tego, czy polski rząd zdecyduje się wystąpić o reparacje czy też nie, Niemcom należy przypominać o ich odpowiedzialności za II wojnę światową i wynikających z tego zobowiązaniach wobec Polski

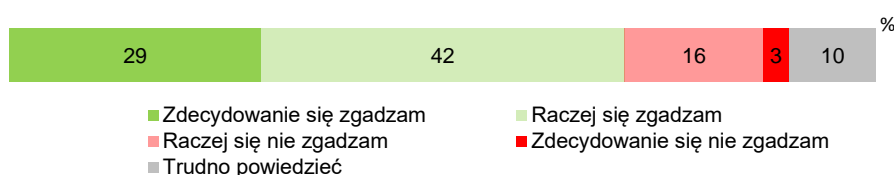
Postulat wypłacania Polsce reparacji wojennych jest z moralnego punktu widzenia słuszny

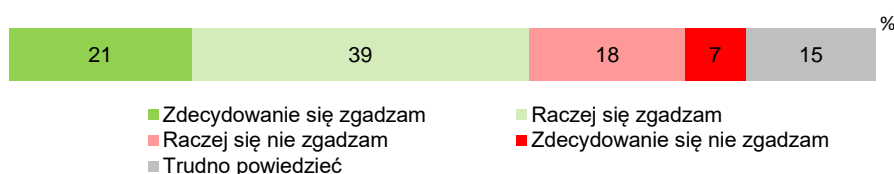
Otrzymanie przez Polskę reparacji (odszkodowań) wojennych od Niemiec jest dziś mało prawdopodobne

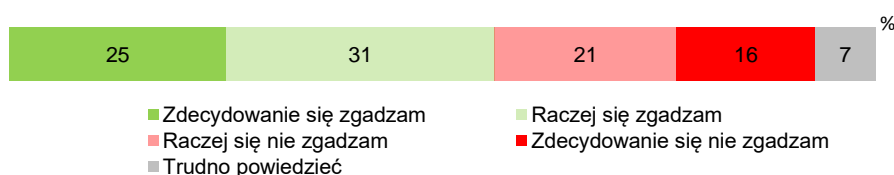
Domaganie się reparacji (odszkodowań) wojennych od Niemiec popsuje stosunki polsko-niemieckie

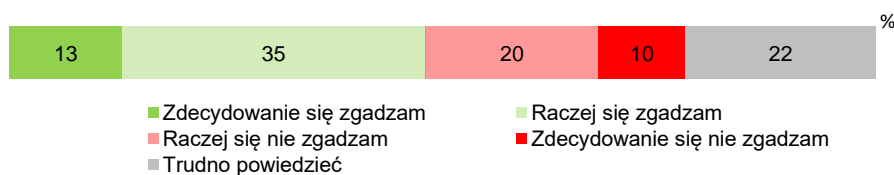
Domaganie się reparacji (odszkodowań) może wywołać roszczenia Niemców dotyczące Ziemi Zachodnich

Za późno już na domaganie się reparacji (odszkodowań) wojennych od Niemiec

Niemcy wypełniają swoje ewentualne zobowiązania wobec Polski m.in. poprzez to, że są największym płatnikiem do budżetu Unii Europejskiej, z którego korzysta Polska

Wszystkie omawiane argumenty w sposób istotny statystycznie wiążą się ze stosunkiem do wysuwania roszczeń reparacyjnych wobec Niemiec oraz ogólną oceną skutków tej inicjatywy. Poparcie dla występowania o odszkodowania za straty wojenne jest najsilniej skorelowane z przekonaniem o moralnej słuszności ewentualnych roszczeń reparacyjnych oraz z dezaprobatą poglądu, że jest zbyt późno na domaganie się reparacji wojennych. Z kolei opinia, że ubiegając się o reparacje Polska może więcej stracić, niż zyskać, najsilniej wiąże się z przeświadczeniem, że jest już za późno na podejmowanie takich działań oraz z obawą, że popsuje to stosunki polsko-niemieckie.

TABELA 4

Korelacje między stosunkiem do wysuwania roszczeń reparacyjnych i ogólną oceną skutków tej inicjatywy		
Racje i argumenty	Pozytywny stosunek do wysuwania roszczeń reparacyjnych	Przekonanie, że domagając się reparacji Polska może więcej stracić, niż zyskać
Niezależnie od tego, czy polski rząd zdecyduje się wystąpić o reparacje czy też nie, Niemcom należy przypominać o ich odpowiedzialności za II wojnę światową i wynikających z tego zobowiązaniach wobec Polski	0,49	-0,32
Postulat wypłacania Polsce reparacji wojennych jest z moralnego punktu widzenia słuszny	0,62	-0,42
Otrzymanie przez Polskę reparacji (odszkodowań) wojennych od Niemiec jest dziś mało prawdopodobne	-0,45	0,46
Domaganie się reparacji (odszkodowań) wojennych od Niemiec popsuje stosunki polsko-niemieckie	-0,42	0,51
Domaganie się reparacji (odszkodowań) może wywołać roszczenia Niemców dotyczące Ziem Zachodnich	-0,34	0,39
Za późno już na domaganie się reparacji (odszkodowań) wojennych od Niemiec	-0,62	0,55
Niemcy wypełniają swoje ewentualne zobowiązania wobec Polski m.in. poprzez to, że są największym płatnikiem do budżetu Unii Europejskiej, z którego korzysta Polska	-0,37	0,37

Stosunek do racji i argumentów dotyczących ewentualnego ubiegania się o reparacje wojenne różnicują przede wszystkim poglądy polityczne. Potrzebę przypominania Niemcom o ich zobowiązaniach wynikających z odpowiedzialności za II wojnę światową i moralne prawo do uzyskania odszkodowań podkreślają głównie respondenci identyfikujący się z prawicą (85%–87%), choć racje te uznaje za słuszne również większość zwolenników lewicy (56%–60%). Mimo postrzeganej słuszności ewentualnych postulatów wypłaty reparacji wojennych osoby o poglądach lewicowych w zdecydowanej większości podzielają wszystkie omawiane argumenty przeciwko wysuwaniu roszczeń wobec Niemiec (od 74% do 91%). Z kolei badani o orientacji prawicowej skłonni są zgodzić się z niektórymi zastrzeżeniami i wątpliwościami dotyczącymi ewentualnego występowania o reparacje, inne natomiast kwestionują. Większość sympatyków prawicy uważa uzyskanie rekompensaty od Niemiec za mało prawdopodobne (65%) oraz zgadza się z poglądem, że wystąpienie z roszczeniami o odszkodowania zepsuje stosunki polsko-niemieckie (57%). Zarazem jednak większość badanych identyfikujących się z prawicą (61%) polemizuje z poglądem, że jest już za późno na ubieganie się o reparacje, a prawie połowa (48%) nie zgadza się z opinią, że Niemcy wypełniają swoje ewentualne zobowiązania wobec naszego kraju m.in. poprzez to, że są największym płatnikiem do budżetu Unii Europejskiej, z którego korzysta Polska. Uruchomienia niemieckich roszczeń dotyczących Ziem Zachodnich obawia się 48% z nich, a 41% nie widzi takiego zagrożenia.

Zróznicowanie opinii na temat ubiegania się o reparacje wojenne ze względu na orientację polityczną znajduje odzwierciedlenie w rozbieżności poglądów potencjalnych elektoratów. Racje moralne stojące za Polską i ewentualnymi polskimi roszczeniami dostrzegają przede wszystkim zadeklarowani wyborcy PiS i Kukiz'15, zdecydowanie rzadziej sympatycy PO i Nowoczesnej. Zwolennicy obu najważniejszych partii opozycyjnych podzielają wszystkie przywoływane zastrzeżenia wobec ewentualnego wystąpienia przez Polskę o reparacje. Wyborcy PiS w większości zgadzają się z opinią, że uzyskanie reparacji jest mało prawdopodobne oraz liczą się z pogorszeniem stosunków polsko-niemieckich. Spora część z nich obawia się też niemieckich roszczeń dotyczących Ziem Zachodnich. Zarazem jednak większość zwolenników PiS kwestionuje pogląd, że już za późno, aby domagać się odszkodowań za straty poniesione podczas II wojny światowej, a blisko połowa nie zgadza się z opinią, że Niemcy jako największy płatnik do budżetu Unii wypełniają w ten sposób swoje ewentualne zobowiązania wobec Polski. Sympatycy ruchu Kukiz'15 w mniejszym stopniu niż zwolennicy PO i Nowoczesnej, ale w większym stopniu niż elektorat PiS podzielają wątpliwości dotyczące ewentualnych roszczeń reparacyjnych.

TABELA 5

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza z następującymi stwierdzeniami?	Potencjalne elektoraty			
	PiS (wraz z SP i PR)	Kukiz '15	PO	Nowoczesna
	w procentach			
Niezależnie od tego, czy polski rząd zdecyduje się wystąpić o reparacje czy też nie, Niemcom należy przypominać o ich odpowiedzialności za II wojnę światową i wynikających z tego zobowiązaniach wobec Polski				
Tak	83	83	50	55
Nie	10	15	45	42
Trudno powiedzieć	7	2	5	3
Postulat wypłacania Polsce reparacji wojennych jest z moralnego punktu widzenia słuszny				
Tak	88	86	45	48
Nie	6	11	38	49
Trudno powiedzieć	6	3	17	3
Otrzymanie przez Polskę reparacji (odszkodowań) wojennych od Niemiec jest dziś mało prawdopodobne				
Tak	63	74	95	93
Nie	30	24	3	6
Trudno powiedzieć	8	2	2	1
Domaganie się reparacji (odszkodowań) wojennych od Niemiec popsuje stosunki polsko-niemieckie				
Tak	55	72	85	90
Nie	35	19	9	10
Trudno powiedzieć	10	9	6	0
Domaganie się reparacji (odszkodowań) może wywołać roszczenia Niemców dotyczące Ziem Zachodnich				
Tak	46	49	69	58
Nie	41	33	21	41
Trudno powiedzieć	13	18	10	1
Za późno już na domaganie się reparacji (odszkodowań) wojennych od Niemiec				
Tak	35	49	79	81
Nie	61	50	17	16
Trudno powiedzieć	4	1	4	3
Niemcy wypełniają swoje ewentualne zobowiązania wobec Polski m.in. poprzez to, że są największym płatnikiem do budżetu Unii Europejskiej, z którego korzysta Polska				
Tak	34	40	68	69
Nie	46	46	17	27
Trudno powiedzieć	19	14	15	4

Stosunek Polaków do ewentualnego wystąpienia do Niemiec o reparacje wojenne jest złożony. Wprawdzie ponad połowa badanych popiera tę inicjatywę, jednak zarazem przeważa opinia, że nasz kraj domagając się odszkodowań może więcej stracić, niż zyskać. W ocenie społecznej za ubieganiem się o reparacje przemawiają racje moralne, przeciw – kalkulacja polityczna. Z jednej strony bowiem Polacy są dość zgodni co do tego, że podnoszenie kwestii reparacji negatywnie wpłynie na stosunki polsko-niemieckie, z drugiej zaś uzyskanie rekompensaty oceniają jako mało prawdopodobne. Zastrzeżenia te podziela także większość zadeklarowanych wyborców partii rządzącej.

Opracowała

Beata Roguska